

Феминизам је поново у центру пажње. После дугог периода, током којег је феминизам био ограничен на интернет странице и књиге, које и поред добрих критика нису успеле да пронађу ширу читалачку публику изузев феминисткиња, рат полова је опет у жижи јавности захваљујући председничкој кампањи. Кандидатура Хилари Клинтон изазвала је праву међународну експлозију пропаганде и заједљивих изјава. Иако се чак и пречесто наводи да је Хилари прва жена која се кандидовала за председника, то није тачно: дугачак след њених одлучних претходница почиње још 1872. године с Викторијом Вудхал и 1884. с Белвом Локвуд, након којих су дошле Маргарет Чејс Смит, Петси Минк, Бела Абзуг, Ширли Чизом, Патриша Шредер, Леонора Фулани и Елизабет Доул. Међутим, освајајући гласове као трофеје, Хилари је стигла даље од било које жене пре ње и без обзира на то хоће ли да победи или не, оставиће за собом горући траг свим амбициозним женама које дођу после ње.

Годинама ће се полемисати око тога да ли је и у којој мери сексизам спутао Хиларину кампању. Јесу ли медији били оштрији према њој него према њеним противницима? Да ли је и она сама опортунистички заиграла на карту пола? Нема сумње у то да је из сложених разлога Хилари привукла архаичне, митске стереотипе – вештица, баба, кучка, горопадница, караконџула. Национална организација за жене, која је скоро читаву деценију животарила заборављена од скоро свих, недавно је искористила прилику и у саопштењу за штампу о Хилари, под насловом „Незнање и отров: дубоко укореењени сексизам медија“, изјавила да је „мизогинија у медијима достигла врхунац“ – изјава коју ја, као професор друштвених наука и наука о медијима, сматрам заиста смешном.

Почетком године умешала се Глорија Стајнем, која је већ скоро четири деценије доајен америчког феминизма, и бранећи Хилари у распаљивом ауторском тексту у Њујорк тајмсу изјавила да је „пол вероватно најрестриктивнија сила у америчком животу“, што је још једна веома дискутабилна генерализација. Стајнемова је приказала Хилари као племениту жртву сексизма и лобирала да све жене гласају за њу само зато што је жена. У блогосфери и писмима читалаца на интернет страницама новина демократски оријентисане жене попут мене, које подржавају Барака Обаму, назване су „издајницама“ које подривају феминизам. У своју одбрану могу да кажем да жене веома брзо напредују у политици – имамо жене на месту градоначелника, сенатора и гувернера, па чак и на месту председника сената – стога више не постоји потреба за једнодушном полном солидарношћу, ако је икад уопште и постојала. Жене су разумна бића која знају да гласају на изборима на основу вредности кандидата.

У сваком случају, могло би се рећи да Хилари није савршена феминистичка кандидаткиња будући да је њен читав јавни живот био и остао везан за каријеру њеног супруга; поред тога, њен професионални рад у прошлости, нарочито у погледу реформе здравственог система, био је неуједначен. САД много заостају за другим земљама по томе што никад нису имале жену на месту вође нације, али разлог за то делимично лежи и у нарочитим захтевима које тај положај подразумева. Много је лакше да жена постане председник владе, лидер странке који ступа на положај кад њена странка победи на

изборима. Председник САД-а уједињује огромну нацију и њен је симбол, а поред тога мора да буде и врховни заповедник војске, што представља нарочит притисак на жену која тежи тој улози. Образовање нарушено политиком идентитета није ваљано припремило жене да теже ка председништву – због чега ја већ скоро двадесет година позивам младе феминисткиње да проучавају војну историју.

Кандидатура Хилари Клинтон разбудила је и поново подстакла феминизам више од било чега још од велике контроверзе око Аните Хил која је сведочила против номинације Кларенса Томаса за Врховни суд 1991. године. Куцнуо је час за поновну процену. Докле је феминизам стигао и куда сада иде? Зашто се феминизам повукао кад је током културних ратова осамдесетих и почетком деведесетих година двадесетог века био свеprisутан – када су медији свакодневно питали феминисткиње за мишљење о сваком питању које се тиче жена? Да све буде иронично, управо су за време два Клинтонова председничка мандата феминисткиње почеле да губе тло под ногама као главни играчи на јавној сцени. Деведесетих година новине су редовно објављивале да се веома мало девојака изјашњавају као феминисткиње.

Два технолошка достигнућа – кабловска телевизија и интернет – ослабила су скоро двадесетогодишњи стисак америчких феминистичких лидера на медијски полни дискурс. Одједном се појавило мноштво различитих становишта. Деведесетих година века на јавну сцену је сасвим неочекивано ступила нова генерација отворених конзервативних жена – као што су Лора Инграм, Барбара Олсен, Моника Краули, Ен Култер, Мишел Малкин – које су распршиле конвенционално мишљење о женама које се боре за своја права. Ове жене, које су похађале елитне колеџе, а неке чак и радиле у републиканској администрацији Ричарда Никсона и Роналда Регана, биле су наметљиве, речите, забавне и запањујуће сексепилније и заносније од својих непопустљивих феминистичких противница. Уништен је стари „Пет Никсон“ стереотип према којем је конзервативна жена неуредна, спутана, попустљива и благог гласа. Феминисткиње старе школе, које су деловале преозбиљно и догматично, губиле су телевизијски рат од нове врсте храбрих жена спремних да се ухвате у коштац с разним питањима. Барбара Олсон, која је погинула приликом напада на Пентагон једанаестог септембра, била је суоснивач Независног женског форума, удружења конзервативних и либертаријанских жена, основаног као одговор на предрасуде либералних медија који су извештавали о случају Аните Хил, у који су новинарке са североистока земље биле непосредно, а можда и неприлично умешане.

После једанаестог септембра и инвазије на Ирак питања пола су још више узмакла пред питањима живота и смрти или сукоба цивилизација у ери тероризма. На површину је поново избило опште интересовање за војна питања, историју и мужевност у традиционалном смислу, што се огледало чак и у дечијим играчкама. Коментари феминисткиња по овим питањима – који су, како се могло предвидети, означени као „реакционарни“ – деловали су као да немају везе са оним шта се дешава. Чини се да кад је год у питању голи опстанак имамо потребу да се ујединимо као људска бића, а не да будемо завађени полови. Наслеђе једанаестог септембра и те како је постало проблем за Хилари Клинтон у њеним политичким аспирацијама. Потреба да у овом тренутку жена кандидат делује снажно и покаже како влада војним питањима сигурно је навела

Хилари да гласа за судбоносну ратну резолуцију која председнику Бушу даје овлашћења да у Ираку употреби војну силу. Ова одлука јој се вратила као бумеранг и учинила ју је сталном метом смеле и виспрене групе герилки Ружичаста узбуна (Цоде Пинк).

Шта је, заправо, феминизам? Да ли је то теорија, идеологија или пракса (то јест програм деловања)? Да ли можда феминизам има толико западњачки оријентисане премисе да се не може увести у друге културе а да их не наруши? Када код средњовековних писаца наиђемо на феминизам, да ли онда савремене идеје узимамо из прошлости? Ко јесте, а ко није феминисткиња и ко то одређује? Ко потврђује легитимност или аутентичност? Мора ли феминисткиња бити чланица неке групе или се прилагодити преовлађујућој идеологији или њеним варијантама? Ко објављује и по ком овлашћењу шта јесте или није дозвољено мислити или говорити о питањима пола? И да ли је феминизам сам по себи левичарски покрет и може ли постојати феминизам заснован на конзервативним или религијским принципима?

Иако и у поезији и у прози постоје спорадични текстови у којима се изражава протест због обесправљености жена и њиховог друштвеног статуса, од Кристин де Пизан, преко Ен Бредстрит до Мери Вулстонкрафт, феминизам је као организован покрет настао средином деветнаестог века, инспирисан покретом за укидање ропства, баш као што је и његова поновна појава шездесетих година подстакнута покретом за грађанска права који се борио против сегрегације и обесправљености црнаца на расистичком југу Сједињених Држава. Развој феминизма је, дакле, пратио ширење слобода за потлачене групе. Феминизам је увек био повезан са демократијом: није случајност што је настао у Америци и што је постао један од првих узора за британски феминизам.

Теорија феминизма углавном не признаје колико дугује западној традицији грађанских слобода која је потекла из старе Грчке, и то не из мањкаве демократије класичне Атине, која је имала робовласничку привреду и женама постављала строге границе, већ много раније, из првог гласа архајске поезије, а један од њених најлепших изданака била је прва знаменита светска књижевница – Сапфо са Лезбоса. Теорија феминизма не признаје ни колико настанак савременог феминизма дугује капитализму и индустријској револуцији, који су трансформисали привреду, повећали број интелектуалних занимања и први пут у историји пружили женама прилику да зараде за живот и реше се зависности од оца или супруга. Еманципација жена у капитализму најбоље се види у оним чудесним справама као што су машине за прање или сушење веша које су за већину западњака данас свакодневна појава.

Даље, историја феминизма не признаје у довољној мери колико је осниваче покрета сифражеткиња, које су се залагале да жене добију право гласа, формирала религија и колико је на њих утицала. Није случајност што је много америчких феминисткиња припадало квекерима – на пример, Сузан Б. Антони била је ћерка земљорадника квекера, а Лукреција Мот била је квекерска свештеница. На квекерским сусретима мушкарци и жене су третирани једнако, а на њима су жене и научиле умеће држања говора у јавности. Стога се тражење права гласа, мотивисано верским идеализмом и парадигмама, не може аутоматски одредити као левичарски потез. И заиста, друштвени конзервативизам већине вођа покрета сифражеткиња видео се у томе што им је био

близак Покрет трезвењака, чији је циљ да се забрани алкохол у Сједињеним Државама на крају довео до четрнаест немирних година током прохибиције после Првог светског рата. У деветнаестом веку на алкохолизам се гледало као на проблем жена – то јест, мушкарци из радничке класе су оптуживани да троше оскудне породичне приходе на алкохол, што је, пак, довело до занемаривања физичког насиља над женама и децом. Покрет трезвењака, који се седамдесетих година деветнаестог века изненада појавио у јавности, називан је „женским крсташким походом“ или „женским светим ратом“. Жене које су припадале овом покрету окупљале су се ван крчми, где су се молиле, певале верске химне, спречавале госте да уђу и, опште узевши, представљале су праву напаст. Многе крчме морале су бити премештене или затворене. Био је то један од првих примера у историји када се жене мобилишу зарад друштвеног деловања.

Овде се, међутим, на тежњу да се пропише приватно понашање може гледати као на сталан елемент феминизма који ће васкрснути у жестоком антипорнографском походу из седамдесетих и осамдесетих година двадесетог века. Сифражеткиње из деветнаестог века биле су оштре према Викторији Вудхил, која је заговарала слободну љубав. Сузан Б. Антони и остали сматрали су да ће ово бацити љагу на цео покрет и осудити га на политичку пропаст. Њих је мотивисао супротни циљ – да избеаве жене од „порока“, то јест, од канџи проституције. На сексуалност ван традиционалног брака гледало се као на опасност која се мора сузбити моралним нормама. Истицање идеологије изнад личног такође се види у Сузаниној аскетској посвећености овом циљу и великој огорчености због начина на који су њене колегинице кренуле у другом правцу подстакнуте потребама породице и деце. Пред крај живота сви су поштовали Сузан Антони и дивили јој се, али њена опсесивна усредсређеност на једно питање можда и није била узор уравнотеженог живота.

Има још изостављања или скраћивања у стандардној феминистичкој причи – Маргарет Сангер, која је била један од најистакнутијих руководилаца организације Планнед Парентхоод [организација за планирање породице] и смели пионир на пољу репродуктивних права, а 1916. године отишла у затвор због отварања прве клинике за контролу рађања у Њујорку; јавно се залагала за еугенику, филозофију селективног одгајања коју су усвојили нацисти као део своје бруталне кампање да очисте људску расу од непожељних.

Феминисткиње првог таласа, које су исказале огромну храброст захтевима не само да добију право гласа, већ и да се измене закони који забрањују женама да потписују уговоре или да поседују имање, поднеле су велике жртве. Сатиричне карикатуре из деветнаестог века приказивале су сифражеткиње као мутиране псеудомушкарце, које се шепуре носећи мушке панталоне, пуше цигаре и прете да збаце мушкарце са места које имају у јавној сфери и код куће. Када су сифражеткиње почеле да држе говоре на улицама то се сматрало скандалозним прекршајем правила пристojности. Занимљиво је да су прве америчке државе које су после грађанског рата дале женама право гласа биле на западу. Североисточни део, као интелектуална и културна престоница, наставио је по старом. Чак и 1915. године, власти Масачусетса, Њујорка, Пенсилваније и Њу Џерсија, одбациле су амандман о праву гласа жена. Државе на граници, где су мушкарци и жене раме уз раме радили физичке послове, прве су почеле да на жене

гледају као једнаке мушкарцима, док је на истоку и даље владала представа о отменој „дамској“ персони уз кодекс пристojности и доличности. Даме и господа на истоку и крајњем југу као да нису припадали истој врсти.

Деветнаести амандман Устава САД који женама даје право гласа коначно је усвојен 1920. године после низа све интензивнијих протеста. Почевши од 1907. године, било је масовних парада у Њујорку и Вашингтону, с коњима, транспарентима, украшеним колима и раскошним детаљима коју су америчке феминисткиње позајмиле од британских колегиница. Парадоксално је да су британске феминисткиње, предвођене Емилином Паркхерст, биле агресивније, склоније милитантној конфронтацији и директном деловању. Лондонске феминисткиње су разбијале прозоре и упадале на састанке владе. Покушале су да упадну у Доњи дом парламента 1910. Наступио је метеж који је трајао шест сати и коме су уследила масовна хапшења и затварања. Заточене феминисткиње у Енглеској и Америци касније су присилно хранили на најсуровије начине.

Имиц америчких феминисткиња у јавности нарушен је 1917. године због тактике коју су користиле жене које су протестовале испред Беле куће. Држале су транспаренте са захтевима да се женама да право гласа и тако су тихо бделе месецима. Међутим, мушкарци који су пролазили почели су да вређају и постали агресивни када су током ратних времена поруке постале провокативније. Један транспарент називао је тадашњег председника Вудроа Вилсона „Кајзером Вилсоном“. Непријатељски расположење масе почеле су да се окупљају свакодневно, транспаренти су поцепани, а жене су претучене. На крају је полиција забранила демонстрације јер су представљале претњу по јавну безбедност и поредак. Што је било још горе, на феминисткиње су почели да гледају као на непатриоте и субверзивни елемент. Због тога се може тврдити да талас антифеминистичке реторике од пре, за време и после Првог светског рата и у Енглеској и у Америци није нужно био против жена пер се, већ је у неким случајевима то можда била разумљива реакција на оно што је код неких феминисткиња прерасло у идеолошки екстремизам и фанатизам.

Многе од живахних жена склоних сексуалним авантурама из златних двадесетих, које су пиле, пушиле, псовале и разуздано плесале чарлстон одвојиле су себе од феминизма. И заиста, сифражетски покрет је само делимично одговоран за револуционарне промене код жена у тој деценији. Отрежњење које је наступило после катаклизмичног Првог светског рата створило је масовно нерасположење према властима, што је ослабило престиж главних фигура у власти, цркви и породици. Осим тога, дошло је до огромног културног уплива из црначког џеза и холивудских филмова, новог медијума који је толико преобразио сексуална очекивања и понашање да су захтеви да се ова област регулише почели да долазе од свештеника, учитеља, новинара, градских званичника и женских грађанских група. Овај покрет ће касније изнедрити озлоглашени морални кодекс који ће гвозденом руком владати Холивудом све до почетка шездесетих година.

Двадесете и тридесете године двадесетог века биле су славни период за изузетне и успешне жене, као што су Дороти Паркер, Дороти Томпсон, Клер Бут Лус, Амелија Ерхарт, Бејб Дидриксон или Кетрин Хепберн. Феминизам се као политички покрет

можда и распршио, али достигнућа жена и њихово присуство у јавности били су веома снажни. Тужно је што је феминизам другог таласа на почетку одбацио ове предузимљиве жене пионире због „идентификације са мушкарцима“ и наводне равнодушности према потребама жена као групе. Тврдим да су овакви узорци увек кључни како би се показало шта се може постићи личним амбицијама и иницијативом и да би се створили понос и самопоштовање који могу бити од велике користи осталим, мање отвореним женама које се боре да остваре сопствену независност од доминантних родитеља или супруга, као и од каприциозних или тиранских шефова или колега.

Примамљиве прилике које су се пружале у том периоду историје жена нестале су током велике економске кризе, услед налета фашизма у Европи и избијања Другог светског рата. Док су мушкарци били на фронту, жене су морале да преузму њихове послове у фабрикама. Ово су били златни дани за „гвоздену“ Роузи која је показивала своју снагу мишића. Међутим, када су се ветерани вратили, од жена се очекивало да се повуку. Оваква врста притиска била је неправедна, али после Другог светског рата и мушкарци и жене жарко су жудели за нормалним породичним животом. У први план су избила домаћа питања, а улоге жена и мушкараца поново су се поларизовале. После мноштва венчања и рођења припадници бејби бум генерације се полако примичу пензији. Крајем четрдесетих и у педесетим годинама, филмови, телевизија и огласи подстицали су мајчинство и вођење домаћинства као најсветлије женске циљеве. Феминизам другог таласа се с правом и на задивљујући начин побунио против ове хомогенизације. Међутим, било је превише феминисткиња другог таласа које су исказивале своје незадовољство осуђујући све мушкарце кроз цео ток историје. Другим речима, идеологија феминизма другог таласа била је, или је бар требало бити, везана за време и простор. Послератна везаност за дом била је релативно ограничена појава. Проблем није био само сексизам, већ постиндустријска социјална еволуција од шире породице радничке класе до нуклеарне породице средње класе, која је оставила жене у мучној изолацији удобних домова. Жене су изгубиле друштво, поуке и заједнички рад карактеристичан за веселе, вековне и вишегенерацијске заједнице жена.

Феминизам другог таласа зачет је у књизи Бети Фридан Женска мистика, објављеној 1963. Њена анализа аномије које су осећале домаћице из предграђа дирнула је у срце многе читаоце. Три године касније Фриданова је заједно са још некима основала Националну организацију за жене, прву политичку групу која се бавила женским питањима откако су готово педесет година раније добиле право гласа. У раним оценама рада Фриданове недостају две ставке – она није била обична домаћица, како је себе представљала, већ је педесетих година била левичарски активиста и бавила се радничким правима. Затим, дуг Фриданове према маестралном делу Симон де Бовоар, Други пол из 1949, прикрили су она сама и други људи. Када је Фриданова умрла пре две године, у мноштву текстова у америчким и британским медијима с правом је призната њена важност, али је и пренаглашена улога коју је одиграла у животима жена. Сасвим је нетачна тврдња да је Фриданова сама отворила врата мојој генерацији образованих жена рођених за време бејби бума, које су већ одлучно кренуле ка универзитетима и каријерама када се она појавила на сцени. Од детињства нас анимирају оптимизмом наслеђеним од родитеља који су преживели велику економску кризу и ратове. Фриданова, на пример, није изнедрила Џермејн Грир, која је већ постала позната

бунтовница у родној Аустралији. Фриданова није изнедрила ни мене, која сам се родила у снежном појасу северног Њујорка. Почетком шездесетих, пре него што је њена књига објављена, била сам адолесценткиња удубљена у ексцентрични трогодишњи пројекат сопственог феминистичког идола – Амелије Ерхарт. Организовани покрет жена из позних шездесетих био је само једна битна карика између многих елемената који карактеришу моју енергичну генерацију.

Готово истовремено се у групи чији је суоснивач Бети Фридан створио раскол и она је одатле протерана. Млађе и милитантније жене које је сексизам отуђио од мушких радикала у антиратном покрету сукобиле су се са старијим удатим женама из генерације Фриданове, које су одувек осећале нелагодно на помен хомосексуалности. Као и сифражеткиње из деветнаестог века које су се бојале да ће питања секса пољуљати њихов покрет, Фриданова је сматрала да ће милитантне лезбејке („бледољубичаста напаст“, како их је сама назвала) одвратити остале жене од феминизма. Фриданова је маргинализована када је Глорија Стајнем, новинарка коју је она довела у организацију, преотела пажњу медија својим фотогеничним и лепим изгледом. Стајнемова, која је постала славна тако што се увукла у клуб зечица из Плејбоја за експозе у Њујорк магазину, одиграла је једну од првих кључних улога у нормализацији имица феминисткиња. Својим лепршавим плавим увојцима, модерним авијатичарским наочарима, пријатним гласом и понашањем, учинила је да феминизам изгледа разумно и непретећи. Стајнемова је 1972. године основала *Ms*, први часопис за масовно тржиште посвећен феминистичким питањима. Назив овог часописа ући ће у енглески језик и постати начин ословљавања жена који се и данас користи.

Упркос томе што је образовање стекла на Смитовом колеџу, Стајнемова није била нити интелектуалка нити теоретичарка. Била је неуморна и свеprisутна активисткиња, али је практично од почетка играла улогу строгог чувара идеологије окренуте ка жртвама која не дозвољава другачија становишта. Тако је, на пример, Плејбој, који је Стајнемова оштро критиковала, поставио темеље за сексуалну револуцију. Хју Хефнер, потомак пуританаца из Нове Енглеске, прогресивно је мислио унапред када је померио послератни мачо имиџ америчког мушкарца ка префињенијем европском моделу љубитеља хране, вина, секса и џеза. Стајнемова је отворено нападала мушкарце. Чувена је њена изјава: „Жени је потребан мушкарац колико је и риби потребан бицикл.“ У међувремену је на Менхетну скривала од јавности колико битну улогу игра мушкарац у њеном животу. Стајнемова је такође неапологетски сврставала феминизам са партијском политиком Демократске странке, што је ограничило његов домет током времена.

Током првих превирања око поново оживелог феминизма, спортисткиње као Били Џин Кинг одиграле су кључну улогу. Као и Мартина Навратиљова која се појавила касније, неотесана и кратког фитиља, Кингова је усвојила невероватно агресиван стил на тениском терену који је инспирисао генерације жена да се баве такмичарским спортовима. Амерички Конгрес је 1972. усвојио амандман којим су радикално проширени универзитетски спортски програми за жене, али понекад на рачун мушких програма, као што су рвање, које су администратори колеџа веома често немилосрдно укидали.

Седамдесетих година створено је мноштво курсева и програма женских студија. Није било ваљане студије институционализације женских студија и ефеката које су оставиле на феминизам. Програми женских студија били су састављани насумично и корак по корак, без довољно разматрања шта би академске студије рода требало да обухватају. Програм рада актуелног женског покрета усвојен је у целини, а то је била идеолошка предрасуда коју ни женске студије, а ни њен наследник, студије рода, нису успеле да разреше. Поврх тога, пошто је много првих професора женских студија долазило са катедара за књижевност, наука је била потпуно искључена. А без основа у класичној биологији, ни наставници ни студенти не могу да савладају сплет природе и културе који ствара разлике између полова код људи.

Као ново поље жељно да стекне репутацију по озбиљности, женске студије, као и једнако нове филмске студије, биле су веома осетљиве на европски постструктурализам, који је раних седамдесетих почео да се увлачи на америчке катедре друштвених наука преко универзитета Џонс Хопкинс и Јејл. Постструктурализам је униформно социјално конструкционистичке природе и пориче да род има икакве потпоре у биологији и бизарно приписује све полне разлике језику као таквом. Академски феминисти на елитним школама убрзо су посветили томове и томове заучастим теоријама сопственом преиспитивању претпоставки о роду, што је био пројекат погрешно схваћен као револуционарна акција која ће имати утопијске последице по друштво.

Међутим, у стварном свету, два битна догађаја обележила су феминизам из седамдесетих. Прва је била пресуда Врховног суда у случају Роу против Вејда из 1973. која је легализовала абортус на целој територији Сједињених Држава. Ово је представљало епохалну експанзију женских репродуктивних права, што безусловно подржавам. Нажалост, абортус ће постати доминантан у америчком феминизму и на крају ће га, како сматрам, искривити и ослабити. Друга битна ставка је оно што је створила Филис Шлафли, адвокат, активисткиња Републиканске странке и мајка шесторо деце, која је основала СТОП ЕРА, групу која се борила против амандмана о једнаким правима, који се полако пробијао кроз државна законодавства. Овај тренутак представљао је прекретницу у америчкој политици, јер ће организација обичног народа које је постигла Шлафлијева поставити темеље за оживљавање конзервативизма које ће се десити касније. Предводнице феминизма, ухваћене у замку сопствене идеологије која је постајала све догматичнија, сатанизовале су Шлафлијеву, а да нису адекватно одговориле на тезе које је поставила, где су спадала општа питања као што је регрутовање жена у војску или да ли би законом требало прописати да тоалети морају бити за оба пола. После десетогодишње борбе амандман о једнаким правима није усвојен у довољно држава 1982. године, па се угасио. Овај пораз, међутим, није подстакао предводнице феминизма да начине самоанализу; напротив, учврстио је њихове опозиционе ставове. Тада су почеле да гледају свет на поједностављен начин, као подељен између феминизма и антифеминизма.

Осамдесетих година је настао јаз између академског феминизма, који је тада био под помодном магијом Жака Лакана, и мејнстрим феминизма, који је био спреман за акцију. У програму женских студија централно место заузимали су полемички списи Кетрин Мекинон и Андрее Дворкин, које су тврдиле да је порнографија узрок силовања и да би

је стога требало забранити. Ево и типичног примера њихових прогласа: „Порнографи стоје раме уз раме са нацистима и припадницима Кју-клукс-клана по томе што подстичу мржњу и насиље.“ Каква је ово хистерична пропаганда, недостојна савремених жена мислилаца. Активизам Макинонове и Дворкинове довео је до усвајања уредби против порнографије у Индијанаполису и Минеаполису, које су касније проглашене неуставним. Културна доминација Макинонове видела се по томе што је 1991. практично канонизована у причи са насловне стране недељног магазина Њујорк тајмса . Паралелна појава из осамдесетих и деведесетих била је силовање студенткиња, а нарочито на силовање на љубавном састанку. Штампa и телевизија својски су се ухватили ове теме. Ово је било важно друштвено питање, али начин на који је представљано на универзитетима и шире претварао је жене у беспомоћне жртве.

Феминизму су се, међутим, приближиле велике промене. Експлицитно сексуалне слике и полуголитиња које је користила Мадона у својим првим спотовима, а који су приказани широм света захваљујући новом медијуму, кабловској телевизији, наелектрисале су млађу женску генерацију средином осамдесетих. Мадона је започела процес либерализације који је довео до онога над чиме су многи коментатори, било левичари, било десничари, ламентирали јер представља „порнографизацију“ Америке. У оквиру феминистичког покрета је током осамдесетих година у Сан Франциску настао револт против тираније Макинонове и Дворкинове, где су се водиле огорчене расправе око лезбијског садомазохизма и играња улога мушкарца и жене међу лезбијкама. Почетком деведесетих „кармин“ лезбијство привукло је пажњу целе Америке, што је био драстичан одклон од слике лезбо-феминисткиње као политичког идеолога у мушкој одећи која се здраво храни. Феминисткиње трећег таласа из деведесетих, што је термин који је употребила Ребека Вокер, заузеле су другачије ставове по овим питањима. Упркос некадашњем пуританизму по питању лепоте, Наоми Вулф је заузела про-сех позицију блиску мојој, док је Сузан Фалуди усвојила партијску линију Стајнемове по питању системског антифеминизма популарне културе.

Док се и у академском и у мејнстрим феминизму одувек тврдило да гаје различитост ставова, стварност је била далеко од тога. Почетком седамдесетих сам се готово потукла са осталим феминисткињама око хард рока, који је тада био етикетиран као сексистичка музика, и око хормона, на које сам гледала као на фактор полних разлика. Крајем осамдесетих, Кристина Хоф Сомерс, која је тада била професор филозофије на Универзитету Кларк, сатерана је у ћошак на академским конференцијама када је покушавала да са осталим феминисткињама започне дебату о фундаменталним питањима. Када је моју прву књигу Сексуалне личности објавио Јале Университи Пресс 1990. године, Глорија Стајнем је ово дело о уметности и култури од седам стотина страна упоредила са Хитлеровом књигом Меин Кампф , а да га није ни прочитала. Када је један чланак који сам написала о силовању на љубавном састанку за New York Newsday јануара 1991. године прештампан и објављен широм Сједињених Држава путем новинарског удружења, било је много реакција, у шта спада и оно што је очито било организована кампања клеветања – ректор мог универзитета у Филаделфији примио је гомиле позива из целе земље од људи који су тражили да добијем отказ. Срећом, ректор је заузео просвећено становиште да наставно особље има право да се слободно изражава по свим јавним питањима. Имала сам среће што сам редовни професор. Млађи

наставници би и тада и сада много више оклевали да изразе хетеродоксна становишта. Када је три године касније Кејти Ројфи објавила књигу Јутро после о идеологији силовања у студентским домовима, подли напади старијих жена из феминистичког естаблишмента били су жестоки и претерани. То је, по мом схватању, био један од најбеднијих и најаморалнијих тренутака савременог феминизма.

Ригидност феминизма старе гарде постајала је све већа док је феминизам губио рат. Интернет, који је до средине деведесетих постао готово универзална алатка, живи од различитости. Када се порнографија преселила на интернет, феминисткиње више нису могле да јој уђу у траг и зауставе је. Док је интернет спектакуларан ресурс за феминистичке мреже и дискусије, он може бити и један од разлога што је феминизам досад изгледао као да је непримећен, јер интернет сајтови могу постати изолована уточишта која привлаче само оне који заиста у нешто верују.

Током деведесетих су феминисткиње учиниле последњу велику ствар. То је била њихова срчана одбрана Била Клинтона од тужбе коју је поднела Пола Џонс 1994. и ишле су до скандала са Моницом Левински из 1998. Чињенице о сексуалном злостављању током исказа Аните Хил одједном су одбачене и изокренуте, иако је Џонсова, бивша државна службеница из Арканзаса изрекла много озбиљније оптужбе против Клинтона него Хилова против Кларенса Томаса. Иако сам за њега гласала два пута, ужаснула сам се сазнавши како је председник Клинтон искористио младу Монику Левински кроз низ тајних састанака у канцеларијском простору који се финансира новцем пореских обвезника где постоји огроман диспаритет моћи, а феминисткиње увек тврде да је у том случају немогуће дати свестан пристајак за секс. Отворено партијска тактика и посебно залагање феминистичких предводница током кризе око Клинтоновог импичмента уништило је њихов кредибилитет и пољуљало главне феминистичке поставке.

Једно је сигурно – жене које су данас младе у будућности ће стварати феминизам. Доктринарне расправе и ратови за политички утицај које воде старије генерације (где спадам и ја) морају остати по страни. Ја одбацујем термин „постфеминизам“, који је током деведесетих постао непромишљена медијска фраза и често се приписује мени. Тако нешто не постоји. Феминизам живи, али пролази кроз узавреле и мирне циклусе. Тренутно не постоји никакво питање које би могло подстаћи жене на ширем пољу. Извесно је да феминизам има обавезу да се побуни, и уколико је могуће, да елиминише насиље над женама и децом у земљама трећег света. Али, феминизам може изгледати другачије у традиционалнијим или религиознијим друштвима где су мајчинство и породица и даље на цени и где је независна жена од каријере мање типична и мање јој се диве.

На крају, моји предлози за реформом су следећи. Као прво, наука мора постати фундаментална компонента свих програма женских студија или студија рода. Друго, све ове програме морају оценити квалификовани стручњаци (а не администратори или политичари) како би се видело има ли у њима идеолошких предрасуда. У те програме се морају укључити и дела конзервативних противника феминизма, као и феминистичких дисидената. Без овакве разноликости студенти ће добијати индоктринацију, а не образовање. Извесно је да је међу тренутно дисидентским становиштима покрет за

Пише: Камила Паља
четвртак, 10 јул 2008 22:18

апстиненцију, као евангелистичко-протестантски феномен и као теза дата у првој књизи Венди Шалит, Повратак скромности, која је подигла велику прашину када је објављена пре девет година, а чији се утицај може данас видети у данашњим факултетским клубовима чедних, укључујући и оне на Харварду. Као ветеранка про-сех феминизма која и даље подржава порнографију и проституцију, подржавам све те чедне младе жене које бране своју индивидуалност и противе се колективном мишљењу и друштвеним конвенцијама. То је прави феминизам!

Моја последња препорука за реформу је масивно потискивање патерналистичког система комитета за жалбе и осталих наметљивих бирократских трикова који су претворили америчке универзитете у службу за бригу о корисницима. Феминисткиње моје генерације бориле су се да укину наметљива ин лоцо парентис правила која су на увредљив начин приморавала жене да ноћу остају у студентским домовима. Администратори колеџа и академски комитети немају овлашћења да испитују злочине, укључујући и сексуално злостављање. Уколико се деси неко кривично дело, требало би га пријавити полицији како би грађанске слободе и тужитеља и оптуженог биле заштићене. Ово не ослобађа младиће од обавезе да се часно понашају. Хулиганство се не може толерисати. Морамо, међутим, престати да гледамо на све у животу кроз уску призму рода. Уколико жене очекују једнак третман у друштву, морају престати да инфантилно захтевају посебну заштиту. Уз слободу долази и лична одговорност.

(Предавање одржано 10. априла 2008. као уводни говор на конференцији "Наслеђе и будућност феминизма", одржаној на Харвард Универзитету.)